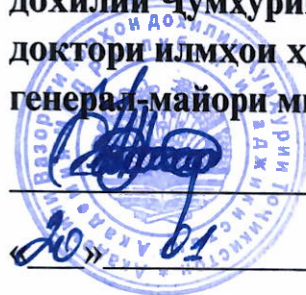

“ТАСДИҚ МЕКУНАМ”

**Сардори Академияи Вазорати корҳои
дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон,
доктори илмҳои ҳуқуқ, дотсент,
генерал-майори милитсия**

Шарифзода Ф.Р.

2023 сол

ТАҚРИЗИ

муассисаи тақриздиханда ба диссертатсияи Раҷабзода Сорбон Абдусалом дар мавзӯи «Ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар Тоҷикистон», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.01 – Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълим дар бораи ҳуқуқ ва давлат пешниҳод шудааст

Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илми эълоншуда. Диссертатсияи Раҷабзода Сорбон Абдусалом таҳқиқоти илмӣ анҷомёфтае мебошад, ки аз ҷониби муаллиф ҳамчониба таҳқиқ гардида, ба яке аз масъалаҳои мубрами илми ҳуқуқшиносӣ - ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар Тоҷикистон бахшида шуда, муҳтавои он ба шиносномаи ихтисоси 12.00.01 – Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълим дар бораи ҳуқуқ ва давлат, ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ шудааст, мутобиқ мебошад.

Саҳми илмӣ докталаб дар ҳалли масъалаи илмӣ ё коркарди проблемаи илмӣ бо арзёбии аҳамияти он. Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун давлати соҳибистиклол, демократӣ ва ҳуқуқбунёд дар сатҳи конститутсионӣ ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, аз ҷумла ҳифзи ҳуқуқу манфиатҳои ҷабрдидаро тибқи қонунгузориҳои худ қафолат додааст. Давлат дар симои мақомотҳои дахлдор ҳифз гардидани ҳуқуқҳои шаҳрвандони худро таъмин намуда, дараҷаи амалишавии

онҳоро назорат менамояд. Барои дар сатҳи дахлдор амалӣ намудани мақсадҳои зикргардида давлатро лозим меояд, ки механизмҳои самараноки барқарор намудани зарари расонидашуда, аз ҷумла товони зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашударо қорқард намояд, ки ин масъала мубрами мавзуи таҳқиққардаи диссертантро ташкил медиҳад.

Масъалаи товони зарар аз ҷиноят ҳамеша дар маркази диққати ҳам давлат ва ҳам олимону мутафаккирон қарор дорад ва то кадом дараҷа ҳал гардидани масъалаи мазкур, аз мавқеи давлат ва қонунгузори милли вобастагӣ дорад. Новобаста ба он ки қонунгузори кишвар дар самти товони зарар аз ҷиноят дар як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба монанди Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси муҳофизаии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси муҳофизаии граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба таври мушаххас дарҷ гардидаанд, вале новобаста ба ин, баъзе паҳлуҳои назариявӣ ва амалии масъалаи товони зарар аз ҷиноят ҳоло ҳам баҳсталаб боқӣ мемонад. Бинобар ин таҳқиқоти диссертатсионии анҷомдодаи муҳаққиқ рӯзмара буда, барои назария ва амалияи илмӣ ҳуқуқшиносӣ аҳаммият дорад.

Диссертант як қатор масъалаҳои назариявӣ ва амалиро дар таҳқиқоти хеш таҳлил намуда, ба муваффақиятҳо ноил гардидааст. Тавасияҳои амалии пешниҳоднамудаи муаллиф барои мукамал гардонидани қонунгузорӣ ва барои рушди илми ҳуқуқшиносии ватанӣ саҳми назаррас гузоштаанд:

а) яке аз муваффақиятҳои муаллиф дар он аст, ки ӯ институти товони зарар аз ҷиноятро дар асоси даврабандии таърихи давлат ва ҳуқуқи Тоҷикистон дар марҳилаҳои зерин мавриди таҳлилу омӯзиш қарор додааст:

- ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар замони амали низоми ҳуқуқи зардуштӣ;

- шаклгирӣ ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар замони амали низоми ҳуқуқи мусулмонӣ ва ҳуқуқи одатӣ;

- инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар асоси ҳуқуқи шуравӣ;

- махсусияти инкишоф ва рушди институти товони зарар аз ҷиноят дар низоми ҳуқуқи миллии Тоҷикистони соҳибистиклол (сах. 12). Тибқи ақидаи муҳаққиқ таърихи инкишофи ҳуқуқ ва институтҳои он, аз ҷумла институти товони зарар аз ҷиноят дар қаламрави Тоҷикистони таърихӣ ва муосир ҳазорсолаҳоро дар бар гирифта, аз қадим то ба давраи муосир роҳи рушд ва шакливазкуниҳоро аз сар гузаронидааст. Омӯзишу таҳқиқи ташаккули институти товони зарар аз ҷиноят, пеш аз ҳама дар асоси даврабандии раванди таърихии давлат ва ҳуқуқи тоҷикон бояд анҷом дода шавад. Ғайр аз ин, таҳқиқи илмӣ имкон медиҳад, ки хусусиятҳои хоси институти мазкур дар доираи рушд ва тағйирёбии навъҳои низоми давлатӣ-ҳуқуқии зардуштӣ, исломӣ, асримиёнагӣ, шуравӣ ва муосир муайян карда шавад (сах. 40). Ба андешаи муаллиф ҳанӯз дар оғози давлатдории Сосониён новобаста аз он, ки меъёрҳои зиёд ҷазои ҷисмониро пешбинӣ мекарданд, бештар ҷазохое татбиқ мешуданд, ки хусусияти ҷаримавайӣ ё ҷабронкунии зарарро доштанд. Ҳангоми расонидани зарар ба молу мулк, суиқасд ба он ба мисли дуздӣ, ғоратгарӣ ва амсоли инҳо суд ҳамеша гунаҳгорро барои пардохти товони зарар вазифадор мекард (сах. 54). Диссертант чунин мешуморад, ки дар фарқият аз низоми ҳуқуқи зардуштӣ падидаи товони зарар аз ҷиноят дар низоми ҳуқуқи мусулмонӣ бештар ва дар шакли комилтар амал мекард. Бо инкишоф ёфтани меъёрҳои ҳуқуқи мусулмонӣ вобаста ба баъзе категорияҳои ҷиноятҳои категорияи «қасос» (онҳоро ҷиноятҳои ҳунин низ ном мебарданд ва чунин кирдорҳо ба манфиатҳои одамон таҳдид карда, хусусияти шахсӣ доштанд) ба ҳуди ҷабрдида ва намояндагони қонунии ӯ ҳуқуқ дода мешуд то ҷазоро барои шахси ҷиноятсодиркарда онҳо муқаррар намоянд (сах. 72). Диссертант иброз намудааст, ки баъд аз солҳои 50–уми асри XX, ки дар ин марҳила маротибаи дуюм кодификатсиякунонии қонунгузории ИҶШС ба амал омада, меъёрҳои ҳуқуқӣ дар самти ҳифзи ҳуқуқҳои ҷабрдидаи кирдори ҷиноятӣ такмил ёфтанд. Ин марҳилаи таърихиро ҳамчун давраи заминавии инкишофи товони зарар аз ҷиноят ба сифати институти ҳуқуқӣ номидан мумкин аст, зеро маҳз дар ин замон институти мазкур бо қонунгузории соҳаҳои гуногуни ҳуқуқӣ танзим

ёфта, ба як падидаи комплекси байнисоҳавӣ табдил ёфт (саҳ. 110). Муаллиф кайд менамояд, ки марҳилаи нави рушди қонунгузорӣ дар Тоҷикистони соҳибистиклол аз Эълomia дар бораи Истиклолияти ҚТ оғоз мегардад, ки 24-уми августи соли 1990 дар сессияи дуюми Шурои Олӣ даъвати дувоздахум қабул гардида буд ва маҳз ҳамин давраи таърихӣ ба рушди қонунгузорию муосир дар самти ҳифзи ҳуқуқи мафиатҳои қурбониёни кирдорҳои ҷиноятӣ дар хошияи меъёрҳои ҳуқуқии санадҳои байналмилалӣ умумиэътирофшуда замина гузошт (саҳ 111).

б) Муваффақияти дигари муаллиф дар он аст, ки зимни таҳлили қонунгузорию амалқунанда ва амалия механизми товони зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашуда муайян карда шуд, ки он бо тарзу усулҳои зерин ба амал бароварда мешавад:

- товони ихтиёрии зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашуда;
- баргардонидан (реститутсия)-и муурофиявӣ-ҷиноятӣ;
- даъвои граждани дар муурофияи судии ҷиноятӣ;
- аз ҷониби суд бо ҳукми судӣ барқарор кардани зарари молумулкии бо кирдори ҷиноятӣ расонидашуда;
- товони зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашуда бо тартиби муурофияи судии граждани (саҳ. 13).

в) Ҳамзамон диссертант як қатор тавсияҳои амалӣ дар самти такмил додани қонунгузорӣ пешниҳод намудааст, ки онҳо дастовардҳои шахсии муаллиф ба ҳисоб мераванд, аз ҷумла зимни таҳияи лоиҳаи Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳрири нав барқарор кардани ҳуқуқҳои поймолгардидаи қурбониёни ҷиноят ҳамчун ҷузъи принципи адолат муқаррар карда шавад ё ин ки ба моддаи 8-и Кодекси ҷиноятии амалқунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, қисми сеюм дар таҳрири зерин илова карда шавад: «3. Ҳуқуқ, озода ва манфиатҳои инсон ва шахрванд, ки дар натиҷаи содир намудани ҷиноят вайрон шудаанд, бояд барқарор ё ҷуброн карда шаванд» (саҳ. 155). Пешниҳоди дигар ин ба қисми 4-и моддаи 41-и Кодекси муурофиявии ҷиноятии ҚТ, ки ба вазифаҳои таҳқиқбаранда бахшида шудааст, сархати нав бо мазмуни зерин илова карда шавад: « - барои таъмини даъвои граждани, иҷрои ҷазо дар

намуди ҷарима, ситонидани дигар пардохтҳои молумулкӣ ва имконпазирии мусодираи молу мулк чораҳои таъхирнопазир андешад;» ва ба қисми 1-и моддаи 168-и Кодекси муурофиавии ҷиноятӣи ҚТ, ки дар он ваколати прокурор дар самти **назорати иҷрои қонунҳо ҳангоми таҳқиқ ва тафтиши пешакии парвандаи ҷиноятӣ муқаррар гардидааст**, сархати нав бо мазмуни зерин илова карда шавад: « - дар ҳолати аз ҷониби таҳқиқбаранда ва муфаттиш наандешидани чараҳо барои таъмини даъвои граждани, иҷрои ҷазо дар намуди ҷарима, ситонидани дигар пардохтҳои молумулкӣ ва имконпазирии мусодираи молу мулк, ба таҳқиқбаранда ва муфаттиш барои саривақт андешидани чунин чораҳо супориш медиҳад;» (сах. 175).

Мавзуи мазкур чуноне, ки аз рисола ва автореферати кор бармеоянд яке аз масъалаҳои камомӯхташуда дар илми ҳуқуқшиносии ватанӣ ба ҳисоб рафта, ба иҷрои банди 57-и Консепсияи сиёсати ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2028, ки бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6-уми феввали соли 2018 тасдиқ шудааст, мутобиқат мекунад.

Ҳамзамон, таҳқиқоти диссертатсионии мазкур дар доираи дурнамои корҳои илмию таҳқиқотии кафедраи ҳуқуқи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон – «Проблемаҳои назариявии ташаккули низоми ҳуқуқии ҚТ дар замони муосир барои солҳои 2016-2020» ва «Масъалаҳои назариявии инкишофи низоми ҳуқуқии ҚТ дар партави равандҳои ҷаҳонишавӣ барои солҳои 2021-2025» анҷом дода шудааст.

Таҳқиқоти диссертатсионии мазкур аз назари интихоби мавзӯ, гузориши масъалаи баррасишаванда ва роҳу усулҳои таҳқиқ аз дигар рисолаҳо фарқ дошта, дар ин самт аввалин таҳқиқоти илмӣ мебошад, ки паҳлуҳои ҷудоғонаи назариявӣ ва амалии институти товони зарар аз ҷиноятро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон фаро гирифта, мавриди таҳлил қарор дода шудааст. Нуктаҳои илмӣ, пешниҳод ва тавсияҳои муаллиф ҳамагӣ асоснок, қобили дастгирӣ буда, барои рушди фаъолияти соҳа таъсири назаррас мегузорад.

Доир ба мавзӯ ва моҳияти диссертатсия унвонҷӯ 14 мақолаҳои илмӣ, аз ҷумла 7 адади онҳо дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии

аттестатсионии назди Президенти ҶТ ба таъб расонидааст. Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон муҳокима ва тасдиқ гардида, дастовардҳои илмии муаллиф вобаста ба мавзӯ дар конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявии харсолаи факултети ҳуқуқшиносӣ ва дигар муассисаҳои илмӣ нашр гардидаанд.

Бо мақсади гуфтаҳои қаблӣ метавон ба чанде аз натиҷаҳои илмии таҳқиқоти диссертатсионӣ ишора намуд, ки дар асоси он довталаб арзандаи дараҷаи илмии дархостшаванда мебошад:

1. Дар нуктаи якуми худ муаллиф баён намудааст, ки товони зарар дар назарияи илми ҳуқуқшиносӣ бо падидаи ҷавобгарии ҳуқуқӣ, аз ҷумла функцияҳои ҷавобгарии ҳуқуқӣ алоқамандии зич дорад. Вобаста ба намуди алоҳидаи ҷавобгарии ҳуқуқӣ ва тарзҳои татбиқ намудани онҳо функцияҳои ҷавобгарии ҳуқуқӣ метавонанд махсусияти ҷазодихӣ, ҳуқуқбарқароркунӣ, тарбиявӣ, пешгирикунӣ ва танзимкуниро дошта бошанд. Моҳияти функцияи ҳуқуқбарқароркунии ҷавобгарии ҳуқуқӣ дар соҳаҳои алоҳидаи ҳуқуқ дар товони зарари бо қирори зиддиҳуқуқӣ расонидашуда ифода ёфта, дар сатҳ ва шакли зарурӣ ҷуброн нашудани зарар, сатҳи татбиқнамоии ҷавобгарии ҳуқуқиро нопурра мегардонад, яъне мақсадҳои ҷавобгарии ҳуқуқӣ ба иҷро намерасанд. Аз ин рӯ, мо товони зарари расонидашударо ҳамчун функцияи ҳуқуқбарқароркунандаи ҷавобгарии ҳуқуқӣ меҳисобем, ки он бо мақсади барқарор намудани ҳуқуқҳои молумулкӣ, ғайрмолумулкӣ ва дигар ҳуқуқ манфиатҳои поймолгардидаи шахс, ҷамъият ва давлат амалӣ карда мешавад.

2. Масъалаи ба кадом соҳаи ҳуқуқ дохил шудани институти товони зарар аз ҷиноят яке аз масъалаҳои баҳснок дар илми ҳуқуқшиносӣ ба ҳисоб меравад. Вобаста ба ин масъала муаллиф иброз намудааст, ки товони зарари аз ҷиноят расонидашуда – муносибати ҳуқуқии байнисоҳавиест, ки соҳаи ҳуқуқи моддӣ ва муурофиавиро дар бар мегирад. Дар меъёрҳои моддии якҷанд соҳаи ҳуқуқ манфиатҳои шахсон аз қирдорҳои ҷиноятӣ зарардида муқаррар гардидаанд ва бо меъёрҳои муурофиавии соҳаҳои ҳуқуқ дар ҳамбастагӣ амалӣ карда мешаванд. Ҳангоми содир намудани ҷиноят на танҳо як намуди

муносибати ҳуқуқӣ, балки низоми муносибатҳои ҳуқуқии бо соҳаҳои гуногуни ҳуқуқ ба танзим даровардашаванда ба миён меояд. Дар доираи татбиқи институти товони зараре, ки тавассути ҷиноят расонида шудааст, дар баробари меъёрҳои ҳуқуқи мурофиавӣ-ҷиноятӣ меъёрҳои дигар соҳаҳои ҳуқуқ, пеш аз ҳама, ҷиноятӣ, граждани, мурофиавӣ-граждани, маъмури, меҳнати ва молиявӣ низ истифода мегарданд. Аз ин лиҳоз, институти товони зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашуда институти комплекси байнисоҳавии ҳуқуқ мебошад.

3. Дар тавсияҳои амалӣ муаллиф қайд менамояд, ки аз ҷониби маҳкумшуда ҷуброн намудани зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидааш зимни шартан татбиқ накардани ҷазо (қ. 5-и м. 71-и КҶ ҚТ) ва шартан пеш аз муҳлат аз адои ҷазо озод кардани ӯ (қ. 2-и м. 76-и КҶ ҚТ) мумкин аст, ки бо санади судӣ ҳамчун уҳдадории иловагӣ вогузошта шавад. Ин муқаррарот дар Кодекси ҷиноятӣ ҳамчун ҳуқуқи суд, судя пешбинӣ гардидааст ва мақоми салоҳиятдор метавонад бидуни муқаррар кардани уҳдадории ҷуброн намудани зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашуда нисбати маҳкумшуда институтҳои мазкурро татбиқ намояд. Аз ин лиҳоз, пешниҳод менамоем, ки бо ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси ҷиноятӣ ҚТ гузоштани иҷрои уҳдадории «дар муҳлати муайян зарари расонидашударо барқарор намудан» зимни татбиқи институтҳои шартан татбиқ накардани ҷазо ва шартан пеш аз муҳлат аз адои ҷазо озод кардани маҳкумшуда ҳамчун меъёри ҳатмӣ муқаррар карда шавад. Инчунин зарур мешуморем, ки дар сурати қабули Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳрири нав пешниҳоди мазкур зимни таҳияи институти «аз адои ҷазо озод намудани маҳкумшуда» ба инобат гирифта шавад.

4. Пешниҳоди дигари амалии муаллиф аз он иборат аст, ки ки мафҳумҳои даъвогари граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ, ки дар Кодекси мурофиавии ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон (қ.1-и м.44 ва қ.1-и м.127-и КМҶ ҚТ) муқаррар шудаанд, бозбинӣ шуда, онҳо дар як шакли умумӣ ва ба ҳам мувофиқ пешбинӣ карда шаванд. Чунки дар моддаи 44-и Кодекси мазкур танҳо «зарари молумулкӣ ва маънавӣ» дарҷ шуда, дар моддаи 127 бошад танҳо «зарар» номбар шудааст. Инчунин дар моддаи 127-и КМҶ ҚТ мақомоти

прокуратура ва мақомоти махсусгардонидашудаи мубориза бо коррупсия ҳамчун субъектҳои ба сифати даъвогари граждани баромадкунанда пешбинӣ шудаанд, вале дар моддаи 44-и Кодекси мазкур, ки мафҳуми даъвогари гражданиро муқаррар кардааст, дар ин бора чизе дарч нагардидааст.

5. Инчунин диссертант дар самти таҷрибаи судӣ таҳлилҳо анҷом дода, пешниҳод менамояд, ки баъзан вақт парвандаҳои ҷиноятӣ, ки дар онҳо даъвои граждани мавҷуд аст, аз ҷониби судяҳо бо тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ баррасӣ карда мешаванд. Пешниҳод менамоем, ки ба муқаррароти қисми 3-и моддаи 310-и КМҶ ҚТ, ки ба маҳдудиятҳои истифода нагардидани институти «тартиби соддакардашудаи тафтиши судӣ» бахшида шудааст, «мавҷудияти даъвои граждани дар мурофиаи ҷиноятӣ» низ ҳамчун маҳдудияти табиқии институти мазкур ворид карда шавад.

Дар умум метавон хулосабарорӣ намуд, нуктаҳои илмӣ ва пешниҳодҳои амалие, ки дар рисолаи Раҷабзода С.А. манзур карда шудаанд, метавонад дар таҳияву таҷдиди қонунгузори соҳаи ҷиноятӣ ва граждани, оморасозии стратегия, барнома ва концепсияҳои давлатӣ, таълим дар соҳаи назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат, ҳуқуқи ҷиноятӣ, граждани ва мурофиавии ҷиноятиву граждани, таълими фанҳои таълимии муассисаҳои таҳсилоти олиии касбӣ ва таҳияи рисолаву корҳои курсӣ истифода шаванд.

Бояд қайд намуд, ки дар баробари муваффақиятҳои ишорашуда, инчунин дар рисолаи илмӣ баъзе масъалаҳои баҳсноку норавшан ҷой доранд ва онҳоро ба таври зайл метавон иброз намуд:

1. Дар баҳши “Асосҳои методологии таҳқиқот”-и қисмати муқаддимаи диссертатсия Раҷабзода С.А. қайд кардааст, ки асосҳои методологии таҳқиқоти диссертатсиониро усулҳои умумӣ ва махсуси таҳқиқоти илмӣ, ба монанди диалектикӣ, таърихӣ, таҳлил ва синтез, сотсиологӣ ва омори ташкил додаанд. Ба сифати усулҳои махсус – усулҳои таърихӣ-ҳуқуқӣ, муқоисавии ҳуқуқӣ, назариявӣ ва амалӣ мавриди истифода қарор дода шудаанд. Муаллиф усулҳои дар кори диссертатсионӣ истифодашударо танҳо номбар кардааст ва дақиқ накардааст, ки кадом усул дар кадом қисмати кори диссертатсионӣ истифода

гардидааст. Муҳаққиқро мебоист, то ин ки ҳар як усули номбаршударо шарҳ дода, тарзҳои истифодаи онҳоро баён мекард.

2. Пешниҳоди зерини муҳаққиқ дар шакли: Қонунгузори мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз пешниҳоди мафҳуми намудҳои зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашаванда худдорӣ карда, ҳамзамон дар меъёрҳои Кодекси мурофиавии ҷиноятии кишвар оид ба намудҳои зарар муҳолифат мавҷуд аст. Дар моддаҳои гуногуни Кодекси мазкур (аз ҷумла моддаи 42, 44, қисми якуми моддаи 335, қисми якуми моддаи 126 ва қисми якуми моддаи 127-и КМҶ ҚТ) намудҳои зарар ба тарзҳои мухталиф номбар шудаанд. Бо назардошти ин гуфтаҳо пешниҳод менамоем, ки мутобиқати меъёрҳои Кодекси мурофиавии ҷиноятии ҚТ дар самти намудҳои зарар таҷдиди назар шуда, мафҳуми намудҳои зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашаванда дар моддаи 6 (мафҳумҳои асосӣ)-и Кодекси мазкур ворид карда шаванд” қобили дастгирӣ мебошад. Аммо муаллифро мебоист, ки ақидаи худро доир ба ҳар як намуди зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашавандаро баён кунад. Баёни ақидаи шахсии унвонҷӯ пешниҳоди мазкурро пурра мегардонид. Диссертантро зарур аст, то мавқеи худро доир ба масъалаи мазкур муайян кунад.

3. Муаллиф институти товони зарар аз ҷиноят дар Тоҷикистонро дар асоси даврабандии таърихи давлат ва ҳуқуқи Тоҷикистон дуруст ва ҳамаҷониба дар марҳилаҳои зерин мавриди таҳқиқу омӯзиш қарор додааст: - ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар замони амали низоми ҳуқуқи зардуштӣ; - шаклгирӣ ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар замони амали низоми ҳуқуқи мусулмонӣ ва одатӣ; - инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар асоси ҳуқуқи шуравӣ; - махсусияти инкишоф ва рушди институти товони зарар аз ҷиноят дар низоми ҳуқуқи миллии Тоҷикистони соҳибистиклол. Бо вучуди аз ҳама ҷониб мавриди таҳқиқу омӯзиш қарор дода шудани институти товони зарар аз ҷиноят дар марҳилаҳои таърихии мазкур, аз ҷониби муаллиф ҷанбаҳои мусбати институти зикршуда ҳамчун таҷрибаи таърихии ниёгони тоҷик ва роҳҳои истифодаи ин таҷриба дар қонунгузори амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин истифода гардидани онҳо дар дурнамои инкишофи институти товони зарар аз

чиноят дар Тоҷикистон пешниҳод нагардидааст.

Эрод ва норасоии ишорашуда ба мазмуну мундариҷаи диссертатсия таъсири қиддӣ намерасонанд ва арзиши илмӣ онро коста намегардонанд.

Автореферат ва маводи нашрнамудаи муаллиф ба талаботи тартиби додани дараҷаҳои илмӣ пурра мутобиқат дошта, хулоса ва мазмуни мухтасари таҳқиқоти муаллиф оид ба мавзӯи мазкур мебошанд. Муаллиф дар ҷараёни таҳқиқоти диссертатсионӣ ба муаллифон ва манбаи иқтибоси мавод ишора менамояд.

Мутобиқати тахассуси илмӣ довталаб ба дараҷаи илмӣ.

Диссертатсияи Раҷабзода С.А. ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд. Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона навишта шуда, дорои мазмун ва мантиқи ягонаи дохилӣ мебошад. Сатҳи нафгонии илмӣ диссертатсионӣ, нуқтаҳои илмӣ ва пешниҳоду тавсияҳои амалие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ саҳми шахсии муаллифро тасдиқ менамоянд. Инчунин, тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Хулоса, рисолаи диссертатсионии Раҷабзода Сорбон Абдусалом ба талаботҳо оид ба қорҳои диссертатсионӣ дар мавриди дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илм мувофиқ буда, муаллифи он сазовори ноил гардидан ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.01 - Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълим дар бораи ҳуқуқ ва давлат мебошад.

Такризи дар асоси муқаррароти мавҷуда, махсусан бандҳои 76, 77, 78, 79 ва 81 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, таҳия ва пешниҳод гардидааст.

Такризи муассисаи тақриздиханда дар семинари васеи илмӣ-назариявии кафедраи фанҳои давлатӣ-ҳуқуқии факултети №2-и

Академияи Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон баррасӣ карда шудааст. Такризи муассисаи тақриздиханда аз ҷониби Мансурзода Амиршоҳ Мансур – номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент омода карда шуда, дар маҷлиси кафедра муҳокима ва ҷонибдорӣ карда шудааст. Суратмаҷлиси кафедра таҳти №6 аз 13 январи соли 2023.

Раиси семинари васеи илмӣ-назариявӣ:

**Сардори кафедраи фанҳои давлатӣ-ҳуқуқии
факултети №2 Академияи ВКД
Ҷумҳурии Тоҷикистон,
номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ,
подполковники милитсия**

Каримзода У.К.

Ташхисгар:

**Дотсенти кафедраи фанҳои давлатӣ-ҳуқуқии
факултети №2 Академияи ВКД
Ҷумҳурии Тоҷикистон,
номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент,
подполковники милитсия**

Мансурзода А.М.

Ихтисос: 12.00.01 – Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимот дар бораи ҳуқуқ ва давлат

Котиби чаласа

Иброҳимзода Д.К.

Имзои “Каримзода У.К., Мансурзода А.М. ва Иброҳимзода Д.К.”-ро тасдиқ мекунам:

**Сардори шӯъбаи кадрҳои
Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон,
подполковники милитсия**

Музаффарзода Б.З.

**Суроға: 734012, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш.Душанбе, кӯчаи М.Масгонгулова, 3. Тел.: +992 (37) 226-60-42 Факс: +992 (37) 226-60-43;
E-mail: tam300986@mail.ru**

«10» январӣ соли 2023